

Bizanțul și vița de vie

În diferența de stiluri care caracterizează cele trei confesiuni creștine, Lucian Blaga atribuie spațiului ortodoxiei *organicul*, spre deosebire de catolicism care ar fi definit prin autoritarism, și de protestantism căruia îi este propriu individualismul deliberativ.

Dacă filosoful *Spațiului mioritic* ar fi scormonit ceva mai adânc sub fenomenul stil – care, oricât de abisal, ține totuși de o simplă psihologie a creației –, el ar fi descoperit, fără îndoială, stratul metafizic nietzscheian al vechii Elade – dionisiacul. Și, odată cu acesta, și simbolul cu multiple rezonanțe al plantei favorite a lui Dionysos, vița de vie. În acest caz, oare n-am fi putut să vorbim azi de un Bizanț dionisiac, care să dea o mai tenebroasă adâncime organicului blagian?

Probabil că ultima răbufnire a acestei beții iubite de zeul vinului s-a manifestat, istoric vorbind, odată cu aventura lui Xerxes de a cuceri Elada: Eschil, în *Perșii*, ne arată că vina tragică a regelui invadator era tocmai *hybris*-ul, adică lipsa de măsură: beția naturii devenise, la el, o beție a puterii. În orice caz, câteva secole mai târziu, creștinismul avea să «spiritualizeze» efectele sucului miraculos: preluând (sau anticipând?) prerogativele lui Dionysos, persoana Mântuitorului avea să folosească vinul ca simbol al «celeilalte vieți». Simbolistica acestei băuturi apare adeseori în textele biblice și formează, până azi încă, momentul suprem al Eucharistiei: *Beți dintru acesta toți, acesta este sângele meu...*

Lucian Blaga n-avea nevoie să caute mărturia organicului ortodox la Dos-
toievski, arătând că viziunea lui Alioșa, la moartea starețului Zosima, transfigurează spectacolul funerar în nuntă și apoteoză a vieții: el putea s-o găsească nu numai în *Miorița* noastră, ci și în alte versiuni balcanice ale legendei Meșterului Manole, unde – deși *înzidită* în arhitectura mănăstirii – Anei i se oferă încă putința practică de a-și alăpta copilul. Laptele hrănitor, sângele mântuitor, vinul exaltant participă la același mister organic al întreținerii vieții.

Estompat și laicizat, acest mister apare frecvent în câteva cărți populare românești, traduse din limba greacă acum două secole. Un text românesc, adăugat traducerii legendei Proclei, soția lui Pilat, arată strânsa legătură dintre sângele lui Isus și băutura lui Dionysos. Voind neapărat să asiste la răstignirea Mântuitorului, deși soțul ei îi interzisese acest lucru, Procla se apropie atât de mult de cruce încât sângele țâșnind din coasta lui Isus îi pătează rochia. Neputând să îndepărteze urmele roșii, femeia lui Pilat se hotărăște să-și îngroape în grădină haina. Și, făcând lucrul acesta, vede – uluită – cum din țărână țâșnește brusc o viță de vie încărcată de struguri.

O altă carte extrem de citită este *Porikologos* (sau *Istoria poamelor*) care – sub pretextul de a atrage atenția asupra consecințelor periculoase ale vinului – transpune în figurație botanică mecanismul complicat al statului, făcând un elogiu deosebit de pitoresc al strugurilor. Istoria merită să fie povestită pentru savoarea ei.

Pe vremea când împărătea «preaslăvita gutuie și oblăduia cinstitul chieдру», strugurele și-a descoperit brusc o vocație de intrigant: i-a pârât la domnie pe toți boierii din divan – «credinciosul piper și chimerul cel mare și cu cimbru, spătariul cel mare, și cu știrul, armașul cel mare, încă și cu nucșoara mirositoare și gălbinișul șofraș și alte multe» – că uneltesc împotriva stăpânirii. Cei vizați au ripostat prompt: «Între acestea, auzind bunul ceapă că a pârât strugurele la împărat pe boierii divanului, îndată s-a îmbrăcat în douăsprezece haine mohorâte și cu barba târându-se pe pământ, veni și zise: – Să n'aib parte de frate-meu usturoiu, de socru-meu hrean, de cuscră-mea prazul, de soru-mea ridiche și de nepoții mei morcovi, pătrunjel și postârnac, și de nepoatele mele capere, că minciuni a grăit strugurele».

Leșind la iveală intrigăraia, strugurele a fost blestemat de împărat în felul următor: «Să fii strugure blestemat, de lemn strămb spânzurat, de cuțit cărn tăiat, de voinici tineri călcat; sângele tău să-l bea bărbații, mintea lor să li se învăluiască,

fețele să li se rumenească, ochii să li se împăinjenească, din picioare să subăiască, păreții să-i bată și într-o parte și într-alta, în tină să se tăvălească, bărbile să-și muruiască, câinii să le lingă...» etc. etc.

Parcă am citi un text din Dimitrie Cantemir! Numai că la savantul moldav împărățiile pământești îmbracă o figurație animalieră, în timp ce aici dregători-ile sunt reduse la nivelul unei grădini de zarzavat... A se observa că descrierea «distrugerii» fizice a strugurelui, tehnica de producere a licorii mântuitoare, devine de fapt un elogiu al virtuților bachice: «viața spirituală» a vinului se obține prin strivirea sub tălpi a boabelor de strugure. E, într-un fel, aceeași «transfigurare» a morții fizice în nuntă spirituală.

Un Bizanț dionisiac? Ipoteza va trebui să țină seamă de tot întreg valul de spiritualitate cu care creștinismul a «spălat» elementaritatea betiei vitale a Antichității. Asia Mică a învins, fără îndoială, spațiul sever și euclidian al Mării Ionice, revărsând peste zările eline, în valuri succesive ale Istoriei, mai întâi beția sângeroasă a cuceririlor otomane, apoi – prelungită până în zilele noastre – furia oarbă, fratricidă, a popoarelor – a *noilor* popoare balcanice, întunecând cu fel de fel de alte beții patria melodicului Orfeu. Simbolul viței de vie domină toate credințele populare ale vechii Thracii. La noi, la români, o asemenea credință spune clar: «Poama (strugurele) s-a făcut din sângele Domnului Hristos, când l-au răstignit pe cruce; din sângele care a curs, a crescut via...»

Poate că organicul de care vorbea filosoful român nu marchează numai spiritul ortodoxiei, ci pământul însuși pe care-l delimitează Balcanii. Altfel, de ce ar fi visat arhitectul roman Vitruvius «să sculpteze» Muntele Athos, transformând un accident al naturii moarte într-un monument al naturii vii?

ROMÂNIA O ȚARĂ ÎN BALCANI?